УПОВНОВАЖЕНИЙ
Верховної Ради України з прав людини
вул. Інститутська, 21/8, м. Київ, 01008, тел. (044) 298-70-33 E-mail: hotline@ombudsman.gov.ua

Міністерство юстиції України

Офіс Генерального прокурора
(до відома)

ПОДАННЯ
Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини
(*згідно з частиною 3 статті 15 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини»)*

Статтею 3 Конституції України визначено, що людина, її життя і здоров'я є найвищою соціальною цінністю.

Права і свободи людини і громадянина закріплено у Розділі II Конституції України та, відповідно до статті 22 Основного Закону України, не є вичерпними, гарантуються і не можуть бути скасовані.

Відповідно до статті 3 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» Уповноважений здійснює парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина, метою якого є:

захист прав і свобод людини і громадянина, проголошених Конституцією України, законами України та міжнародними договорами України;

додержання та повага до прав і свобод людини і громадянина у відносинах, що виникають між юридичними особами публічного та приватного права, а також фізичними особами, які перебувають на території України, у випадках, передбачених окремим законом;

запобігання порушенням прав і свобод людини і громадянина або сприяння їх поновленню;

сприяння приведенню законодавства України про права і свободи людини і громадянина у відповідність до Конституції України, міжнародних стандартів у цій сфері.

Статтею 5 Загальної декларації прав людини, статтею 3 Декларації про захист усіх осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, статтею 7 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, статтею 2 Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, статтею 28 Конституції України визначено, що ніхто не

UB
Секретаріат Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини
№11914.2/39.1/15115-25/25/39.1 від 24.07.2025
КЕП: Лубінець Д. В. 24.07.2025 18:40
368DC35ECECB2DC104000000E88D010070F70400

може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню.

У статті 2 Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання передбачено, що жодні виключні обставини, якими б вони не були, стан війни чи загроза війни, внутрішня політична нестабільність чи будь-який інший надзвичайний стан не можуть бути виправданням катувань.

Мною, у зв'язку із здійсненням на підставі статей 13 та 19[1] Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини», парламентського контролю за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина та захисту прав кожного на території України, виконанням функцій національного превентивного механізму (далі – НПМ) відповідно до Факультативного протоколу до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання, виявлено грубі порушення прав людини у діяльності державної установи «Машівська виправна колонія (№ 9)» (далі – ВК, виправна колонія, установа), у якій на час відвідування групою НПМ, 29 травня 2025 року, утримувалось 163 засуджених.

Установа є виправним закладом мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання (для чоловіків, вперше засуджених за злочини, вчинені з необережності), у якій також створено дільницю для тримання осіб, засуджених до обмеження волі.

Відповідно до вимог статті 61 Кримінального кодексу України (далі – КК України), покарання у виді обмеження волі полягає у триманні особи в кримінально-виконавчих установах відкритого типу (виправних центрах) без ізоляції від суспільства.

Згідно зі статтею 16 Кримінально-виконавчого кодексу України (далі – КВК України), виправні центри виконують покарання у виді обмеження волі стосовно осіб, засуджених за кримінальні проступки та нетяжкі злочини, а також засуджених, яким даний вид покарання призначено відповідно до статей 82, 389 КК України.

Пунктом 1 розділу XXVIII Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань, затверджених наказом Міністерства юстиції України від 28.08.2018 № 2823/5 (далі – ПВР УВП) встановлено, що межа виправного центру проходить по межі населеного пункту, але в радіусі не більше 5 кілометрів від установи. Це передбачає, що особи, засуджені до обмеження волі, мають право вільно пересуватись у межах населеного пункту, підтримувати соціальні зв'язки, працевлаштовуватись та брати участь у громадському житті.

У той же час у виправній колонії особи засуджені до обмеження волі фактично позбавлені можливості залишати межі дільниці. Зазначене може розцінюватися як погіршення умов тримання осіб, засуджених до обмеження волі або як незаконне позбавлення їх волі.

UB
Секретаріат Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини
№11914.2/39.1/15115-25/25/39.1 від 24.07.2025
КЕП: Лубінець Д. В. 24.07.2025 18:40
368DC35ECECB2DC104000000E88D010070F70400

Таким чином, перебування осіб, засуджених до обмеження волі, у виправній колонії суттєво обмежує їхні права на вільне пересування, контакти із зовнішнім світом, гідне поводження тощо.

Тож таке обмеження прав з часом виступатиме приводом до подання заяв проти України до Європейського суду з прав людини через недотримання вимог статті 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, у якій зазначено, що кожен має право на свободу та особисту недоторканність.

Крім того, наявні в установі спецзасоби (захисні шоломи та бронежилети) належним чином не пронумеровані і у випадку застосування фізичної сили працівником, який використовує зазначені спецзасоби, ідентифікувати його буде неможливо.

У доповіді Уряду України за наслідками візиту 1-10 грудня 2012 року Європейського комітету з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такого, що принижує гідність, поводженню чи покаранню (далі – Європейський комітет) до України [CPT/Inf (2013) 23] зазначено, що працівники загону спеціального призначення, які застосували надмірну фізичну силу до засуджених, були одягнені у спеціальні захисні спорядження (захисні шоломи, бронежилета) без ідентифікаційних номерів, через що неможливо було провести ефективне розслідування без встановлення винних осіб.

Представниками Європейського комітету рекомендовано використовувати чіткий ідентифікаційний номер на кожному одязі/шоломі працівників загону спеціального призначення.

Під час відвідування установи групою НПМ встановлено, що у камерних приміщеннях дисциплінарного ізолятору (далі – ДІЗО) здійснюється цілодобове відеоспостереження за засудженими.

Європейський комітет у своїх доповідях постійно наголошує, що застосування цілодобового відеоспостереження у житлових або камерних приміщеннях суттєво порушує право на приватне життя і робить режим тримання ще більш суворішим.

У своїх рішеннях Європейський суд з прав людини зазначає, що цілодобове відеоспостереження у камерних приміщеннях за ув’язненими та засудженими є порушенням вимог статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (наприклад, справа «Van der Graaf against the Netherlands» (заява № 8704/03).

У ході відвідування представниками групи НПМ камерних приміщень ДІЗО встановлено надмірну заґратованість вікон, що призводить до недостатнього рівня природного освітлення. Крім того, надмірне заґратування вікон значно обмежує доступ свіжого повітря до камерних приміщень, що негативно впливає на умови утримання засуджених.

У своїй Одинадцятій Загальній доповіді [CPT/Inf (2001) 16] Європейський комітет наголошує, що заходи безпеки щодо певних категорій утримуваних осіб доцільно вживати, але вони не повинні позбавляти таких осіб доступу до свіжого повітря та природного освітлення.

UB
Секретаріат Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини
№11914.2/39.1/15115-25/25/39.1 від 24.07.2025
КЕП: Лубінець Д. В. 24.07.2025 18:40
368DC35ECECB2DC104000000E88D010070F70400

Світло і повітря є базовими фізіологічними потребами людини, а отже невід'ємними правами кожного засудженого. Відсутність доступу до сонячного світла і свіжого повітря створює умови, сприятливі для розвитку та поширення різних захворювань, зокрема туберкульозу.

Відповідно до Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні», особи з інвалідністю в Україні володіють усією повнотою соціально-економічних, політичних, особистих прав і свобод, закріплених Конституцією України, законами України та міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Згідно зі статтею 30 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні», житло (жиле приміщення), займане особами з інвалідністю або сім'ями, у складі яких вони є, під'їзди, сходові площадки будинків, в яких мешкають особи з інвалідністю, мають відповідати вимогам щодо безперешкодного доступу та бути пристосованими до потреб таких осіб.

Поряд з цим, групою НПМ встановлено, що житлові приміщення, їдальня та інші об'єкти інфраструктури установи не обладнані спеціальними засобами, які забезпечують вільний доступ для маломобільних груп населення.

Слід зазначити, що в установі станом на 29.05.2025 перебувало 19 осіб з інвалідністю, які не мають можливості без сторонньої допомоги потрапити до вищезазначених приміщень. У результаті цього, пересування осіб з інвалідністю здійснюється за умови їх підтримки іншими засудженими або персоналом установи.

Відповідно до статті 55 Конституції України, кожен має право звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Згідно з довідкою, наданою адміністрацією виправної колонії, встановлено, що в період з 2024 по 2025 роки засудженими не було надіслано жодного звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини чи до інших органів державної влади.

Також, у приміщеннях відділення соціально-психологічної служби № 2 відсутня скринька для скарг, що обмежує право засуджених на вільне та конфіденційне подання звернень і скарг, зокрема до органів зовнішнього контролю.

У своїй 27 Загальній доповіді Європейський комітет наголошує на необхідності забезпечення прямого та конфіденційного доступу до механізмів оскарження, наприклад шляхом встановлення скриньок для скарг, доступних для скаржників у відповідних місцях, які можуть відкривати тільки особи, відповідальні для забезпечення конфіденційності скарг. Персонал, який безпосередньо відповідальний за осіб, позбавлених волі, не повинен «фільтрувати» скарги.

Таким чином, відсутність скриньки для скарг свідчить про перешкоди у реалізації засудженими права на звернення. Зазначене обмежує здатність повідомляти про випадки катувань, жорстокого, нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження або покарання з боку працівників ВК.

UB
Секретаріат Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини
№11914.2/39.1/15115-25/25/39.1 від 24.07.2025
КЕП: Лубінець Д. В. 24.07.2025 18:40
368DC35ECECB2DC104000000E88D010070F70400

Згідно статті 119 КВК України праця осіб, засуджених до позбавлення волі, оплачується відповідно до її кількості і якості. Крім того, у пункті 6.1. Інструкції про умови праці та заробітну плату засуджених до обмеження волі або позбавлення волі, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 07.03.2013 № 396/5 (далі – Інструкція про працю), зазначено, що заробітна плата, нарахована засудженим, за умови виконання ними норми виробітку або тривалості робочого часу, не може бути менше законодавчо встановленого мінімального розміру заробітної плати.

Під час вивчення групою НПМ відомостей щодо нарахування заробітної плати засудженим за квітень 2025 року встановлено, що загальна сума винагороди 9 засуджених, які працюють у майстерні установи, становить 6479 грн (без урахування податків та витрат на комунальні послуги).

У середньому кожен із засуджених отримав заробітну плату у розмірі близько 700 грн, що менше за встановлену мінімальну заробітну плату в Україні, яка з січня 2025 року становить 8000 грн.

У ході вивчення штатного розкладу установи, яким затверджено граничну чисельність працівників виправної колонії, групою НПМ встановлено, що у ВК за штатом передбачено лише 77 посад працівників, які мають забезпечувати належні умови для функціонування виправної колонії.

Для прикладу, здійснення нагляду за засудженими забезпечується молодшими інспекторами відділу нагляду і безпеки, які заступають на добове чергування у кількості 9-10 осіб.

Слід зазначити, що під час відвідування вказані працівники одночасно здійснювали нагляд за засудженими на трьох виробничих об’єктах контрагентів та на внутрішніх постах в установі.

Під час проведення спілкування із працівниками установи встановлено, що вони регулярно залучаються до несення служби увесь день, навіть після завершення добового чергування.

Штатний розклад установи був затверджений у 2018 році при утримуванні в установі 90 засуджених і з того часу не переглядався з урахуванням збільшення чисельності засуджених майже у два рази.

У своїх доповідях за результатами візитів до пенітенціарних установ України Європейський комітет неодноразово наголошував, що значне робоче навантаження значно знижує можливість персоналу підтримувати безпосередній контакт із засудженими, сприяє зростанню напруги у відносинах між персоналом і ув’язненими, а також призводить до практики неформального контролю через «днювальних» (тобто самих засуджених).

Європейський комітет закликав владу України без подальших затримок зробити кроки для перегляду комплектування персоналом пенітенціарних установ, з метою забезпечення більшої присутності охоронців у житлових та робочих приміщеннях, що є ключовим елементом гарантій безпеки та дотримання прав людини.

UB
Секретаріат Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини
№11914.2/39.1/15115-25/25/39.1 від 24.07.2025
КЕП: Лубінець Д. В. 24.07.2025 18:40
368DC35ECECB2DC104000000E88D010070F70400

У період з 16 по 27 жовтня 2023 року делегація Європейського комітету здійснила візити до пенітенціарних установ України. За його підсумками була складена Доповідь [CPT/Inf (2024) 20], у якій надано рекомендації щодо покращення захисту осіб, які позбавлені волі, від катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижує гідність, видів поводження чи покарання.

Серед іншого, Європейський комітет рекомендував припинити практику 24-годинних змін для персоналу, оскільки такий графік роботи негативно впливає на фізичний і психологічний стан працівників, що може, у свою чергу, позначатися на поводженні із засудженими.

При вивчені групою НПМ робочих відомостей встановлено, що працівники відділу нагляду і безпеки установи працюють за графіком «доба через дві доби», тобто несуть службу впродовж 24 годин.

Такий режим призводить до синдрому постійної втоми, емоційного виснаження, зниження професійної витривалості персоналу та, як наслідок, зростання напруги у взаємовідносинах між засудженими та працівниками установи.

На підставі викладеного, з метою усунення виявлених порушень прав і свобод людини і громадянина, обумовлених діями або бездіяльністю персоналу установи, а також приймаючи до уваги те, що:

відповідно до підпункту 2^7 пункту 3 Положення про Міністерство юстиції України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 року № 228, Міністерство юстиції України забезпечує контроль за дотриманням прав людини і громадянина, вимог законодавства щодо виконання і відбування кримінальних покарань, реалізацією законних прав та інтересів засуджених та узятих під варту осіб,

керуючись статтею 101 Конституції України, статтями 13, 15, 16, 22 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини»,

ВИМАГАЮ:

1. Розглянути подання та вжити заходів, спрямованих на усунення порушень, виявлених у державній установі «Машівська виправна колонія (№ 9)», зокрема:

1.1. Проаналізувати виявлені порушення у діяльності установи, розробити та реалізувати відповідний план заходів щодо їх усунення та недопущення у подальшому;

1.2. Припинити практику розміщення осіб, засуджених до обмеження волі, у закритих установах, з урахуванням можливості їх розміщення в межах населеного пункту або на відстані не більше 5 кілометрів від нього;

1.3. Переглянути штатну чисельність установи з урахуванням фактичного навантаження на одного працівника, виходячи з обсягу виконуваних службових обов’язків та завдань;

1.4. Вжити заходів щодо нанесення маркування на наявні в установі спецзасоби (захисні шоломи та бронежилети);

UB
Секретаріат Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини
№11914.2/39.1/15115-25/25/39.1 від 24.07.2025
КЕП: Лубінець Д. В. 24.07.2025 18:40
368DC35ECECB2DC104000000E88D010070F70400

1.5. Забезпечити реалізацію права засуджених на гідну оплату їх праці із дотриманням вимог законодавством про працю;

1.6. Вжити заходів щодо обладнання та використання системи відеоспостереження в установі з урахуванням вимог практики Європейського суду з прав людини;

1.7. Вжити заходів щодо забезпечення належного рівня природного освітлення та доступ до свіжого повітря у камерних приміщеннях ДІЗО;

1.8. Організувати створення належних умов для реалізації права маломобільних груп населення на безперешкодний доступ до приміщень, у яких вони перебувають;

1.9. Забезпечити реалізацію засуджених подавати звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та інших державних органів і міжнародних організацій;

1.10. Вирішити питання щодо припинення практики залучення працівників відділу нагляду і безпеки до несення служби за графіком «доба через дві доби».

2. Провести службове розслідування щодо виявлених випадків позбавлення засуджених до обмеження волі можливості залишати межі виправної колонії, що є порушенням вимог пункту 1 розділу XXVIII Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань, затверджених наказом Міністерства юстиції України від 28.08.2018 № 2823/5.

3. У спосіб, передбачений чинним законодавством, вжити заходів щодо притягнення винних службових осіб до відповідальності.

Про результати розгляду подання та вжиті заходи прошу повідомити мене у місячний строк.

Звертаю увагу, що відмова органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об’єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, їх посадових і службових осіб від співпраці, а також умисне приховування або надання неправдивих даних, будь-яке незаконне втручання в діяльності Уповноваженого з метою протидії передбачають відповідальність згідно з чинним законодавством.

Додаток: звіт за результатами відвідування державної установи «Машівська виправна колонія (№ 9)» на 11 арк. в 1 прим.

Уповноважений Верховної Ради
України з прав людини **Дмитро ЛУБІНЕЦЬ**

Потапович Павло (050)-967-95-51

UB
Секретаріат Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини
№11914.2/39.1/15115-25/25/39.1 від 24.07.2025
КЕП: Лубінець Д. В. 24.07.2025 18:40
368DC35ECECB2DC104000000E88D010070F70400